

27

25

J. N.

HISTORISK och OECONOMISK

Bestrifning

Öfver

CRONOBY *Botn*

Uti

Österbotn/

Stilkens Förre Deel,

Med

Wederbörandes Minne,

Under

OECONOMIÆ PROFESSORENS och Kongl. Swenska
Wetenskaps Acad. *EDUARDES/*

Herr **PEHR KALMS**

Inseende,

Til allmän undersökning i Åbo Academies öfre Lä-
ro-Saal den 7. Maji 1755. s. m.

Framställer

ERIC CAJANUS, Erics Son /

Österbotninge.

Åbo Tryckt, hos Direct. och Kongl. Boktr. i Stor-Förstens
Dömet Finland, JACOB MERCKELL.

*Er
9
Norfin*

Kyrkoherden öfwer Cronoby församlingar /
Wälårewördige och Höglärde
Herr Mag. GUSTAV JUSLEEN,
Gunstige Gynnare och Farbror.

Comministern wid Cronoby Moder-Kyrko församling /
Årewördige och Högwällärde

Herr JOHAN FORSMAN,
Gynnare och Farbror.

Crono-Befallnings-man /
Adel och Högaktad

Herr LAUR. J. BRUNELL,
Gunstige Gynnare och Farbror.

Råd-och Handels-man i Gamle-Carleby Stad /
Adel och Högaktad

Herr JACOB FALANDER,
Gynnare och Farbror.

S Dar Annest, Mine Herrar, hwarmed J mig stads
les oförmögen, den samma på behörigt sätt at
likwål aldrig hos mig saknas, hwilket oföränd
til prof häraf, har jag understödt mig pryda dessa
wältrefnad förönskas af

Mine Herrar Gynnares,

• Administ
ERIC E.

Feltwäbelen af Kongl. Lif-Gardet,

Ädel och Sögattad

Herr **JOHAN ESCHOLIN,**

Gunstige Gynnare och Morbror.

Comministern i Cronoby Sökn- och Teirhjärstwi Capell/

Ärewördige och Sögwallärde

Herr **LAUR. HÄGGMAN,**

Gynnare och Farbror.

Härads = Boshållaren /

Ädel och Sögattad

Herr **ERIC BERGBOM,**

Gunstige Gynnare.

Råd = och Handelsman uti Jacobstad,

Ädel och Sögattad

Herr **ANDERS WINSTEEN,**

Gunstige Gynnare.

se omfattat, har warit så stor, at jag ser mig alde
wedergålla kunna: Ett tack- och wördsamt sinne skal
dradt Edar bewista godhet uti ett friskt minne behåller:
skumma Blad med Edra Namn, Swiltas beständiga

Farbröders och Morbrors

Tjenare

CAJANUS.

Pastoren wid Cronoby Hospital,
Wälårewördige och Höglårde

Herr Mag. ERIC CAJANUS,

Min Huldaste Fader.

Widteligen uprinner den dagen, på hwilken jag får tilfalle, at offentligen betyga min innerliga wörd- och tacksamhet, för mine Käreste Föräldrars om mig hafda oförtrutna omsärg och otaliga wäl-gjeringar: ingen annans, utan Eder mogna underwisning, min Huldaste Fader, har jag i yngre åren haft at fågna mig af; Eder förnämligaste affikter hafwa ju ej andra warit, än at befordra mitt Wäl: med ett ord: Eder kärlek har städse warit emot mig så brinnande, at jag finner min förmögenhet aldrig hinna til, den samma at wedergålla. I hafwen, min Allrakäreste Fader tillita med min Huldaste Moder, ej låtit mig sakna all öm omsördnad til befrämjandet af min upkomst.

Til wördsamt tacksamhets wedermåle för all denna Eder kärlek, warda nu desse ensalliga Rader, jag lämnat om min Fosterbygd, Eder uti djupaste Barnslig wördnad upoffrade. Sörsynen låte den dagen seent upgå, på hwilken jag skal nödgas sakna en öm Fader och en så huld Mor: Allmachten gjöre afwen Eder öfriga lefnads-dagar grönskande af alla sjelfönskelige sällheter in til äldrens sena Höst, samt efter ändad wandel inneslute Eder uti de Simmelsta sälla Boningar, önskar

Min Huldaste Faders

Ödmjuk, Sydligste Son
ERIC CAJANUS.

Det
Ärbära Bondeståndet
Och
Allmogen
I
CRONOBYS Hof

Särder detta Akademiska snille=
prof tilärkändt, med tilön=
skan af allsköns Andeligit och Bekam=
ligt godt, af

Den Ärbära Allmogens

Sörbundne tjenare,
ERIC E. CAJANUS.

Min Herre!

Wälgen til åran är fuller i sig slett mycket swår och brant; men kan dock lätteligen genomtråkas af den / som i alt sitt företagande har dygden til ögnamål / qwickhet til söhjeslagare samt flit och idoghet til wägwisare.

Eder ogemena flit / Min Herre / Eder medfödda qwickhet och Eder ofärgada dygd / spä otwungit / at I snart träffen det målet / dys alla rättssinta Bokmän lyfta.

Huru långt I redan hunnit / det utwisar detta Edert lärda arbete / som I nu allmän granskning underställen. En owäldug Läsare kan endast deraf inhämta hwad framtiden har af Eder / Min Herre / at förwänta.

Jag är alltså derom försäkrad / at såsom dygden i alla tider haft sin belöning / så kan ej heller Himlen undgå at med tiden gifwa Min Herre en rik och mogen skörd af åra och nöje.

För öfrigit önskar Min Herre lycka til at med lika färdighet fullfölja det återstående af Edert löpp å Den Academiska wådjoban / som I det beghnt / och utber mig den förmån at altid blifwa räknad bland Edra upricktiga Wänner.

Min Herres

Gödsamste tjenare,
HENRIC WEGELIUS.

A. 19. n.

S. I.

Sfordna dagar war wåra Förfäders förnämsta omsorg, at med Swård och brynja wara sina Fienders skräck. Med tapper arm togo de af sina grannar de waror de tarfwade, och sielfwe ej ågde. Hade de warit ej mindre sårghällige om hus och hals wettenskapens upodlan, än de woro männe, at wara sina owänners skräck, så skulle wi nu se wåra Floder och Strömmar så segelbara som i China, wåra myror och moras förwandlade i fruktbarande åkrar och gråsrika ångar, wåra gårdar och torp omringade med allehanda frukt-trån och matdagsna wårter: wåra Provincier fulla med folkrika städer, upfylta med flammer af tusende slags särskilta gagneliga Fabriquer; wåra skogar med största ömhet handterade, och alt fördärfweligit frödiande landsförwist: otalige penninge Summor besparde, som utflutit til Utlänningen för glitter-kram, barnalekar och hwad wi eljes sielfwe kunnat och bordt förfärdiga: wåra Hamnar, Floder, Haaf och Sidar städse upfylta med ut- och insarande Skepp lastade med Landsens producter, eller den winst af främmande derföre blifwit erhållen; med otaliga andra förmåner. Korteligen: wi skulle då warit et det folkrikaste land, det lycksaligaste folk, och hela werldsens förundran och skräck. Men alla tider hafwa sin smak, och wetenskaper deras omwårling.

wärking. Lyckeligit det land, som utväljer de nyttigaste. Wi få dåck ej skiuta all skulden på våra Förfäder. De gjorde efter de tiders tycke och sin då warande insikt: De hafwa uti årlig-och redlighet, samt sparsam lefnad lämnat våra tider långt efter sig. Wi lefwa i en meraj uplyst period. Wi böra då kunna gå mycket längre. Wi böra aldrig gifwa dem efter uti tapperhet, och rättmätigt tycke för warne-brak; men hushållnings wetenenskapen bör ei wara of mindre om hjertat. Den ena af dese två kan ej gierna wara utan den andra. De böra råcka hwarandra ymsom hjelp. Man skall så lefwa i lugnet, at man ej fruktar för stormen, då den kommer; fast man hålft undwiker bulret, då man det med heder kan. Friden bör wara en kårast, och användas til landets upkomst, Rikets tilwärt i makt och inbyggarenas sällhet. Alla mått, som leda dertil, böra ej ur ögonen lämnas. Hwad landets kännande bidrager härtil, behöfwer jag ej utföra; Det är til öfwerflöd redan af de digraste män bewist. At nu endast hafwa nämnt det, är nog. Jag tror mig derföre ej giordt illa, när jag likmätigt Höga Öfwerhetens befallning, flere Kongl. Collegiers åstundan, och mer än många wittre mäns långtan, som alla ytttrat sit nöje, at se Historiska och Oeconomiska beskrifningar öfwer orterne uti riket, har utwäldt min födelse bygd Cronoby til ämne, då jag skall utgifwa min första Academiska Läro-spån. Jag medgifwer gierna, at jag ej med en så mogen hand utfört det, som sig bordt; men den benågne Läsarens gunst är, hwartil ja tryggar mig: och torde jag framdeles wil Gud, til en del widare upfylla, hwad nu här utinnan kan brista.

§. 2.

CRonoby Sökn är belägen uti Uleoborgs södra Fögderie, $1\frac{1}{2}$ mil söder om Gamle-Carlerby Stad, och 2. mil norr om Jacobs-Stad och Pedersöre Sökn. Denne Sökns omfrets

Krets synes nog blifwit i dese sednare tider inkråktad utaf de
 nåstgräntsande nysnånde Gamle-Carleby och Pedersöre Söf-
 nar, hwilka henne liksom uti en oval peripherie inringa. Uti
 fordna tider har inbyggarenas utrymme härstädes utan twif-
 wel varit tillräckeligare, aldenstund hon, för åboernas ringa
 antal, varit emellan Gamle-Carleby och Pedersöre Söfnar
 fördelt, på det sättet, at Cronoby åå varit råmärke emellan
 dese bägge Söfnar och följakteligen skilnad emellan den Södra
 och Norra delen af Österbota. Sedan inwånarena efter
 handen begynt förökas, och det utan twifwel föll dem beswär-
 ligt, at så lång wäg resa til sina Kyrkior, anlades härstädes
 ett Capell, uppå en åker uti Påras (a), som berättas hafwa
 hört så wäl til Gamle-Carleby som Pedersöre Pastorater.
 Capellet kallades Påras, utaf den genomrinnande åån (b),
 hwilken skall hafwa sitt ursprung ifrån Pårasjärwi, ett Träst
 innom Sawastelands gräntsen, intet långt ifrån Kiwijärwi
 Capell uti Wijtasari Söfn, hwarföre Söfnen också ännu
 af Sawu-och Sawasilänningar, som årligen därigenom fort-
 sätta sina resor til köpstäderna, kallas Påras Kylå eller
 Påras Kylån Pitåjä. När detta Capell blifwit anlagt eller
 inrättadt, är igenom åldren i mörk glömsko så nedsänkt, at man
 derom platt ingen underrättelse hafwa kan. Om detta Capell
 efter Foundation ågt egna Siålesförijare och hwilka ihe varit,
 kan ingen esterrättelse århållas, widare ån at första Kyrko-
 herden i Cronoby MARTINUS JACOBI WILOI lærer varit sid-
 ste Caplan i Påras, som af hans Kyrkoherde fulmakt tyckes
 kunna inhåmtas (c): eller ock, at Capellet blifwit betient af
 Präster så wäl ifrån Pedersöre som Gamle-Carleby, såsom
 hörande til dem bägge, hwilket skulle synas kunna deraf slutas;
 emedan uti Kongl. Maj:s Foundations Bref för Cronoby, af den
 22. Aug. 1607. nämnes, at Deputerade ifrån Påras Ca-
 pell anhöllo om Gudstjenst hwar Söndag. Jag lämnar
 dock detta dårhån, såsom en sak, hwilken ej egenteligen hörer

4

✻ ✻ ✻

til mitt ändamål; samt wänder mig at nogare undersöka Cronoby, såsom den, hwarest större ljus finnes.

(a) Samma åker bär ännu namn af Capell-gårdet, eller dialecto Cronobyensium, Capal-Giälon. (b) Denne åå kallades fordom och äfwen nu af de nedkommande Tawast-och Sawu-bönder; PÅRAS JOKI. (c) Datedad Stockholm den 24. Augusti 1607,

§. 3.

PÅRAS blef af Glorwürdigst i åminnelse Konung CARL den Nijonde til et särskilt Pastorat giordt och med egen Kyrkoherde försedt år 1607. Då skall hela Capellet och följaktel. Cronoby Sockn bestådt utaf 75. rökar (a), som är at se utaf Kong CARL den Nijondes Fundations Bref och samma Konungs Fullmakt för förste Pastor. (b. c.). Såsom Påswiske Låran landförwistes på Riksdagen i Westeråås år 1527. så hinner Cronoby Sockns anläggning ej til någon Påswisk period, utan har at fågna sig af en reen och nijtålskande Konungs tid, som anställte Concilium Upsaliense år 1593. deråst den irrige Påswiska religion fullteligen utdömdes ifrån hela Sveriges rike, och enhåteligen beslöts, at blifwa wid den rena Lutherska låran. Hwadån denne Sockn århållit sit namn, tör man tilförliteligen kunna säga, at det skedd deraf, at då denne Store Konung CARL den Niende antog Riks styrelsen och dertil med wanliga Ceremonier Kröntes, skall wid samma tillfälle Deputerade ifrån förbemålte PÅRAS Capell hos Hans Maj:t andragit sin låran om et särskilt Pastorats årnående; hwilket då dem förüntes, blef Socknen, til åminnelse af denne Konungs Högstefterlångtade Kröning, ej allenast den Kongliga Råden årtedd, at båra namn af Cronoby, utan fick äfwen tilstånd at bruka en Krona til wapen uti Sockne-Sigillet (d)

Då denna Nya Sockn i 6. års tid betient sig utaf den i §. 2. ombemålta Capell-Kyrkan til Sockne-Kyrka och inbyggas

byggarena sågo, at den wid folkets tiltagande blef liten och trång samt (tör hända) mycket gammal, bygde de med Högwederbörligit tilstånd år 1613, en ny Kyrka (e), längre utfdre och bredewid åån på en plan i Brättöb by, Slätte hemmanet tilhörig. Men då denne Kyrka också, för folkets tilväxt, blef snäf och liten, bygdes den nu warande Kyrkan, på samma Kyrkogård, som den förra städt, hwarest de många wise hus, Hemman och Släkter i Solnen tilhörige grafwar ännu finnas, dels murade, dels timrade och med plankläck öfvertälte. Grundwalen til denna Kyrka lades den 13. Maji 1659. och arbetet gick för sig med högstönsskelig drift, så at Kyrkan blef färdig och inwigd (f) den 13. Maji 1660. af då warande Kyrkoherden och Probsten JACOBO HENRICI BRENNERO, som lät gjöra sig grafställe straxt innan för Chordören, midt under den af honom skänkt metals Guds-Kronan, och förskaffade dertil en lästelig grafsten, med sitt namns påskrift och någots Skriftenes språk kring randen.

(a) I början stola och Lapply by af Pedersöre, och Kniffunds by af Gamle Carleby Solu blifwit Cronoby Pastorat tillägna. Men berättas, at de af Kongl. Commissarierne på general jordresningen 1608. blifwit åter ifrån Cronoby skilda: Lapply blef både in Ecclesiasticis och Politicis lagd under Pedersöre; och Kniffund tillagit Kyrkowäsendet i Gamle Carleby; men i civila mål hör det til Cronoby.

(b) Hwad Kniffund i synnerhet angår, så återwunno wäl Cronoby Boarna sexton rölar derifrån år 1611. som ses af Konung GUSTAV ADOLPHS resolution af d. 13. Decembr. samma år, så lydande: Wi GUSTAV ADOLPH med Guds Nåde, Sweriges, Göthes och Wändes Arsfurste, Storfurste til Finland, Hertig uti Estland och Wästmanneland. Sidre witterligt, at wåre och Kronones Undersätare uthi Cronoby Sochn i Österbottu boendes, hafwa öf i underdånighet besökt, klageligen tillänna gifwandes, at ändoch Konung Maj:ts Christelig och höglöfelig i äminnelse wår Sahl. R. Herr Fader dem til hjelp til den Kyrka och Prästegård som dhe efter Hans Kongl. Maj:ts Nådige tillåtelse och besalning år begyut at upbyggia och wedh macht hålla, hafwer låtit tildehlt och lagt derunder sexton rölar i Kniffundh. Så äro likwähl samma sexton rölar dem nu ifrån tagen, derigenom Kyrkan och Prästegården

den med byggningen blifwa förfaldne, och dhe utaf Skjutefårder och gåstningar utharmade, deröfver dhe sig beswåra, Admiuteligen begärandes om wårt Nådige bistånd i sakene, at dem dermed ingen orätt må tilfogas. Så alldenstund at för de sexten rådar efter Högbenelte Kongl. Maj:ts breff och gifne Fulmacht under för:de romoby ars lagde wordne, hwarföre wele wi härmed hafwa stadfast och bekräftadt at dhe och härefter, sampt med hwad annat som efter Hans Kongl. Maj:ts befallning dertil lagt är der under blifwa skole. Och i lika måtto beswåra de sig och at de emot den förlifning som de opå Tinget med dem som i Pedersöre boe gjort hafwa, ingen hjelp bekomma uthaf dee byar och rådar, som dijt med Skjutningar äro lagde, och alldenstundh samma förlifning är af dem på bägge sidor godwilleligen stadfast och samtycht och derhos witet lagt hwem den bryter, derföre skole dee och der med blifwa. Wij hafwe och Nädigast efterlätit dem på det hemman, som de efter Kongl. Maj:ts Nådige tillåtelse hafwe köpt under Prestbohet frijhet allehande uthlager och beswår, såsom ock at dee ärl. måge bekomma så mycket Spanmähl utaf Kyrkohärbärgen som dhe behöfwa at köpa wijn och oblater för. Förbiude förthen skul här medh alle wåre och Kronones tro tjenare och Befallnings-män och andre chos dhe hållt wara kunna, at de för:de wåre Kronones undersäter häremoth hinder i någon måtto, der hwar och een wet sig esterrätte. Af Nyköpingsh den 13. Decembris Anno 1611.

GUSTAVUS ADOLPHUS.

Men lærer sedan berörde Kniffund wid annat tilfålle blifwit dem ifrån tagen, emedan byn nu ei hör dem mera til.

(c) Wij CARL den Nien:de med Guds Nåde Sweriges, Götis, Wendis, Finmars, Carelers, Lappars i Norlanden, dhe C-janers och Esters i Lifland Konung, tilbiude Edher wåre trogne undersäter, som uti Påras Capell i Osterbottn boendes äre, wår gunst och nåde tilfördende. Och wele edher icke förhålla, at edre uthskickade hafwa warit hoos Os, och begärat, at hoos edher uthi edert Capell måtte hållas Tijdhgård hwar Söndag, på thet at I måtte fåå gidra eder Gudstjenst, och warda esomoftast i Guds ord rätt underwiste som det sig bdr. Så welle wij der upå edher til Swar Nådheligen hafwa aifwet, at wij inket heller see och önske, än at I så wål som andre wåre trogne undersäter uthi wårt Konunga-Rike icke allenast warde til lekamligh wällferd, uthan och på Själens wågne med Guds Helge och reene Ord försörge. Swarföre hafwe wij för godt anseet, alldenstundh wij förnimme at I

J äre så til Wantaal wed samme Capell, at der kan uprettas een Kyrkja, hwilken wij wela at hon härefter skall nämpnas Cronoby Sochn. Til samma Sochn hafwe J nu i förstone Tingu Rödter ifrå Pedersöre Sochn Hopsal och Uminne. Deslikes uti Päräs byen til än Fyretije Rödter, och uti Terfwjårswi by Femton Rödter, och förordnat edher en särdeles Präst Herr MOTTEN Jacobi wed namn, hwilken skall underwisa edher i Guds Ord, och gifwit honom derupå wårt Collations bref. J skulle förden skull wara förtänckt (efter som lagh utwijsar) at byggie wedh samme Kyrkie, der lägenhet ähr, til at upröbia åker och Eng, en Prästegård med så många huus neml. Stugu, Ladho, Stegerhuus, Kornhårbärge, Wissterhuus, Sonnehuus, Stall och Fååhuus, dem skall Prästen sedan gömme och beware. Och hwar så är at flere der omkring i Bothnen kunna finnas som hafwa lust at bo i samma Sochn, och up- taga ödis jord och dem uppbygge, på det at samma Sochn kunna sig för- mehra. Då wele wij icke allenast gifwa dem der upå någre åhrs frij- het, uthan thet skall wara deras rätte arf och barn efter them, och läg- ges under skatten. Wij hafwe och nu sändt någre wåre trogne tjenare til för:de Österbothn som skulle om alle lägenheter ransaka och til sam- me Cronoby Kyrkia tildela för:de Byar och Rödter, samt mera dertil ef- ter lägenheten, och förordnat är Prästegård, thär Prästen kan hafwa sitt hemwist. Finne J och bättre lägenhet och plats dersamma sådes at Fundera och uppbyggia samme Kyrkie, än på den plats som Capellet nu står, då kunne J dett, der som eder synes beqvåmligast. Hwille wij edher til swar icke hafwe welot förhålla. Gudh befalandes af Stock- holm den 22. Augusti åhr 1607.

CAROLUS.

Pastoris fulnakt lyder sålunda:

Wij CARL den Niende medh Guds Råde, Swerigis, Gdthes, Wändis, Finmars, Carelers, Lappars i Norlanden, dhe Sajaners och Esters i Lifland Konung: Göre witterligit, at efter wij hafwe för gått anseedt, att een Serdeles Sochn skall uprättas wed Päräs Capell i Öster- botnen, och thet byggas en Kyrkia, hwilken skall kallas härefter Crono- by Sochn, Så alldenstundh der til nu i förstone ligger de Tingu Röd- ter i Pedersöre Sochn, Eåsom och uti Päräs byen til en Fyretije Röd- ter och uti Tårswjårswi by til Femton Rödter, som tillsdrene til samme Capell legat hafwer, hwille skole och nu til samme Cronoby Kyrkie lydhe och liggie, dersdre så hafwe wij tillskickat och förordnat, efter som wij
och

och härmedh tillfieke och tillbetroo, thenne Brefsrifare Herr Morten Jacobi, att han Kyrkoherde uthöfwer samma Cronoby Sochn wara skall, och skall han wara förpligtad at predika och förkunna Fösamlingen der sammastes, Guds klara, reena och Saliggjörande ordh, efter som dehd uthi den Prophetiske och Apostoliske skrift författat är, uthan någon meniskio dicit och bjláro. Säsom och elliest föregå sine ähdrare med itt skickeligit och ostraffeligit lefwerne, efter säsom en trogen Siälesörjare pligtig ähr til att gjöre, Säsom han in för Gudh Alsmächtig, Of och hwar Christ:en man will och kan tryggeligen til swars wara. Dher till med skall han förpligtat wara, att förmahna sin ähdrare på det flitigaste till hörsamhet och lydno emoth theres rätte Öfwerhet som trogne och rätträdige Undersätare egnar och bör til at gjöre; Säsom och till inbördes samje, kärlighet och endrechtighet? Wij hafwe och Rådigaft derhoo undt och efterlatit honom samme wederslagh, underhåld och wilkor ninte och behålle, som hans Antecessor för honom ärligen haft och nuteft hafwer. Vinde fördenksuldth all som uti för:te Prästegäld byggte och Boendes äre, att I anamme och bekomme för:de Marthen Jacobi för edher rätte Siälesörjare och Kyrkoherde, uthgöörandes honom i rättan tid, wälwilleligen och uthan all knorr, Fiende, Likstuel och all annan dehl, som I efter Lagen, Kyrkie ordningen och en god gammal sedhwane skyldige och pligtige äre. Deremot skal han wara förtänkt att uthgööra Of och Kronan all dehl som både uthi Norkidping och annorstädes brukeligit är, och än härefter kan samtlycht och påbudit wara. Der I trogne Undersätare och Danemän alle wete edher hörsamligen esterrätta. Af Stockholm den 24. Augusti Ähr 1607.

CAROLUS.

(L. S.)

(d) Se Pastor N. Mathesi Disputation de Ostrobotnia, Cap. III. §. 16. Professor Kempes relation de Cronoby, och af Kongl. Fundations Brefsrifet dat. den 22. Aug. 1607. der ibland annat orden så lyda: hwilken wi wele at hon härefter skall nämpnas Cronoby Sochn. Solnen förer en gulfärgad eller Gullgul Krona i sin fana, som war af blått taft.

(e) Til denne Kyrkobyggnad lämnade Konung GUSTAV ADOLPH Eijo Tunnor Spanmål, hwilket med mera, kan ses af Kongl. brefsrifet af den 19. Martii 1614. så lydande:

GUSTAV ADOLPH medh Gudhs Rådhe Sweriges, Gdches och Wändes Konungh och Arffurste, Storfurste til Finlandh, Hertigh til Estlandh

Estlandh och Westmamielandh. Wij hafwe Erich Anderson (*) Gansfeliggen midt och efterlätit Wenige undersäter i Cronoby Sockn i Osterbothen, efter theras ödmunkte begäran til theras Kyrkiobyggning tilhielp Lijo Tynner Spanmähl, hwilken Spanmähl tu them leswerera skak, af Upbörden der i din befallning. Wij hafwe och Gansfeliggen efterlätit dhem til Wijn och Oblater ährligen af Tionde Spanmähl dersammastädes Sex Tynnor, hwilken dem ährligen skak leswererat warda. Rätta tis härefter. Af Tawastehus den 19. Martii 1614.

GUSTAVUS ADOLPHUS.

(I. S.)

(*) Denne lærer hafwa varit Landshöfdingen Erick Haare.

Denna Kyrka blef 1639. igenom Probsten Brenneri försorg målad, som hans relation på Swenska utwisar.

(†) Kyrkan blef wid inwigningen kallad Heliga Trefallighets Kyrka.

§. 4.

Uti Cronoby Sockn förekomma nu twänne Kyrkor. Moderkyrkan, och et Capell; om hwilket sednare man wil orda på sit rum. Den förra eller Moder Kyrkan är utaf trä, wacker bygger uti aflång fyrkant; des längd innom kunnarna är 48. alnar, bredden 20. $\frac{3}{4}$ aln: utanpå är hon täckt med et wacker spåntak, samt försedd med et resligt Torn, som äfwen är spånt: på des norra wägg wid Choret står en utbygd Sacristia, med spåntak utan på, bestående af 6. alnars längd i quadrat: härstädes förwaras Kyrkans skrud och egen dom, såsom Måshakar; Kyrkio-Kannan och Kalcken bägge af Silfwer m. m. Under Sacristian är en med wacker steenhwalf murad wijn källare. I bland Kyrkans inuandömmie förekomma åtskilliga Ljus-kronor af metall, hwaraf först en wacker, ånskiönt liten, med et lag pipor, uti hwilka otta ljus kunna sättas; som hänger uti Choret, öfwer Salig Probsten Brenneri graf, med följande inscription,

B

Ia,

In. Dei. ter. opt. Max. Gloriam. Templi. Cronobyensis. ornamentum. & sui. & suorum. memoriam. dedit. På andra sidan läsas följande bokstäfver: JACOBUS H. BRENNERUS. Pastor. & Præpositus. 1660. Långre nod i Kyrkan, eller straxt utom Choret, hänger en stor och wälutarbetad Ljus-krona, Stor Kronan kallad, öfwer Salig Håradsbördingen OLAI HAMNII graf, med trenne lag pipor och åtta stycken i hwar lag, hwilka utgöra rum för 24. ljus: öfwanpå kronan äro följande namn utstuckna:

OLAUS. ELIE. HAMNIUS. MAGDALENA. JOSEPHI. MATHESIA. På nedra raden: ELIAS. HAMNIUS. SUSANNA. HAMNIA. MARIA. HAMNIA. Å: 1690. Ungefär midt uti Kyrkan är den tredie hängande, med tvåne lag, à 8. pipor i hwar lag, utan någon påskrift. Den fiärde består af et lag, à 10. pipor, med denna ritning: Cronoby Kyrckio Crona Anno 1662. Den sidsta är besatt med 8. pipor uti et lag och hänger längst bak i Kyrkan, fram för läktaren. Utom detta upräknada, gifwa de wackra Tassor, som äro i Choret, Kyrkan en behagelig utsikt. Hennes hwitfärgade wäggar wilja hafwa sina åskådare århindrade om hjertats luttrande och renande ifrån alla synda fläckar, då de innom de samma, skola sig in för den Seligas ansichte ställa. En wäl utarbetad och med fön målning öfwerdragen Predikostol, är härstädes på norra wäggen, bredewid Sacriliæ dören, med en wacker bilthuggare tafla öfwanföre på wäggen, hwarest såsom en Sol med des utflästande strålar föreställes, med denna inscription: אלהים (א). Uti wästra gafsvelen är en tåmmeligen wålmålad Läktare för bägge Könen inrättad. 3 Söder ifrån Kyrkan, ungefär til 16. almars distance, står en wäl bygder och med röd målning öfwerstruken fläckstapel, uti hwilken 3:ne stycken wålklingande fläckor hänga, af hwilka den största och mellanhängande fläckan wäger 8. Skeppund, 8. Lispund och 17. marcfer: på henne stå följande ord: Kommer låt oss tilbedis och knäböja

höja och nedersalla för S:skranom then oss gjort haf-
 wet. Psalm. 95: 6. Midt uppå hennes ena sida stå orden:
 Sub felicissimo imperio Regis augustissimi CAROLI XI:mi,
 Regis nostri clementissimi. På andra sidan: War trefast
 in til döden, så skall jag gifwa dig Lifvens Trono: A-
 poc. 2: 10. Neder omkring henne läses denna inscription: in
 honorem Dei & Ecclesie Cronobyensium Decus atque orna-
 mentum. Pastore Magistro Jacobo Falandro, Me fudit
 Jacob Birman. A:o 1694.

Uppå den andra fläckan i ordningen, eller så kallade
 Gamla Bläckan (b), hwilken wäger 6. Skeppund och 8.
 Livpund, äro följande ord at läsa:

Til Cronoby Sochn i Österbotn. HANS CHRISTO-
 PHERSON WIKAR. Midt uppå henne står: JACOB H. BRENNE-
 RUS Pastor & Prapostus. Nederst omkring henne stå desse
 orden: Alt thet Anda hafwer lofwe S:skran Salleluja.
 A:o 1675. guten i Stockholm af HANS JACOB BIRMAN,
 Minsta eller Lilla fläckans wikt är 1. $\frac{1}{2}$ Skeppund; des inscri-
 ption lyder sålunda: Es hoc campanum in usum Ecclesie
 Cronobyensis, Imperatore augustissimo Rege FRIDERICO
 I:mo, Governatore Provinciae illustrissimo Comite Domino
 CAROLO FRÖLICH, Prasule Dioecesis Reverendissimo Do-
 ctore JONA FALENIO, atque Pastore & Praposto Magi-
 stro ERICO CAJANO: fudit Anno 1736. GERHARD MEJER Hol-
 miae (c).

Man fordrar ordningen, at något orda om denna Sochns,
 ifrån dess första anläggning, hafda Präster; och komma nu
 först Kyrckioherdarne i den ordning at upräknas, som de fin-
 nas uti Cronoby Kyrckio-protocol:Bock upteknade; och äro
 som följer:

I:mus Dn. MARTINUS JACOBI VILOI, Pastor confir-
 matus af Kong CARL den Nionde den 24. Aug. 1607. me-
 nes hafwa varit den sista Sacellanus wid det här förs

ut warande Päras Capell. (hæret warit Kyrckioherdens i Wöro Dn. JACOBI MARTINI WILOI SON; ty uysuämde Kyrckioherde förestod Wöro Pastorat från åhr 1573. til åhr 1601. som catalogus Pastorum i Wöro Kyrcka utwisar). War han blifwit dödd har man ingen underrättelse funnat inhämta.

II:tus Dn. JEREMIAS BJÖRNEBURGUS, Finlandus, den uysuämdes mäg, (menes warit Promotus Magister) tilträdde sedan Pastoratet, men owist hwad åhr; war förut Rector Uloensis. Lärer blifwit dödd år 1636 eller 1637. emedan

III:tus Dn. JACOBUS BRENNERUS, född i Wasa, hwilket war först Regements Pastor, blef här förordnad til Kyrckioherde samt Præpositus år 1638. Har lefwat länge och giordt mycket godt wid Församlingen. Dödde ungefär 1686.

IV:tus Dn. JACOBUS RESTRENIUS, tilförene Regements Pastor en liten tid och sedan ganska länge Hospitals Pastor. Blef Kyrckioherde uti Cronoby 1687. in Majo. Dödde jhraxt efter tilträdet, mått af lefwande och ålder.

V:tus Magister JACOBUS FALANDER, född åhr 1658. uti Gamle-Carleby; war först Sacellanus i sin födelse ort, sedan Kyrckioherde uti Cronoby 1689. har åfwen giordt mycket godt wid Församlingen. Blef här Præpositus. Transporterad til Gamle-Carleby 1704. Dödde, trött af mycken wederswårdighet, i Gamle-Carleby 1720.

VI:tus War min Faders Fader Magister ERICUS CAJANUS, född i Sotcarno 1675. Blef antagen til Civis Academicus uti Upsala 1692. Philosophiæ Magister i Åbo 1697. Conrector wid Åbo Cathedral Schola 1698. och samma år ordinerad til Präst. Utom sina Scholæ Syflor, dem han i 6. år därstädes troget och träget upwacchade, war han ock sosselsat med den nya Finst: Psalm-Bokens reviderande samt Correcturen under Trycket. Blef härstädes Kyrckioherde 1704. Kom jämte andra på flychten 1714. Under flychtetiden Nådårs Predikant i Sunne Församlingar i Jamtland ifrån August.

1715.

1715. til samma tid, år 1716. Betiente sedan med sin Am-
kets gđromål Lögđö Bruks Församling in til Freds slut-
tet år 1721. då han kom hem igen. Blef Probst öfwer Cro-
neby Contract 1722. Dödde saligen den 26. April. 1737.
Swad mycket godt han, med sin öfvetrutna flit, til Försams-
lingens förkofran bidragit, anstår ei mig, at här utfora, ut-
tan lämna sådant til andras öwåldoga omdöme.

Vil mus Magister GUSTAVUS JUSLENIUS, född i Åbo 1702.
Sedan han heruma hos sin fere Fader Sahlig Theologia
Professoren Herr Mag. GABR. JUSLENIUS lagt grunden, och
fullfölgt det påbegynte i Strängnäs Gymnasio, kom han til
Upsala år 1719. Blef dersammastädes Promötus Magister 1734.
År 1735. blef han ordinerad til vice-Pastor i Pyhäjoki, och 1738.
Kyrefioherde här i Cronoby, hwilken den Högsta wärdigas up-
pehålla wid wälmåga i långliga tider, til sin församlings förmån.

Sacellani wid Cronoby Moder-Kyrefo Församling, haf-
wa följande varit:

I: mus Dn. HENRICUS.

II: dus Dn MARTINUS GEORGII TAITERUS. Kallad GRYM.

III: tius Dn. GABRIEL WERANDER Senior, tilförene Ad-
junctus Ministerii in Cronoby. Dödde 1706.

IV: tus Magister JOHAN PILCKAR: tilförene Adjunctus
Ministerii härstädes. Dödde 1714.

V: tus Dn. GUSTAVUS BOGMAN, öfwen tilförena Ministe-
rii Adjunctus härstädes Transporterad til Uho Sacella-
nie 1735. Pastor in Salo & Brahestad 1737. Probst 1749.

VI: tus Dn. JOHANNES FORSMAN, född 1699. Pedagogus
Secundus & Adjunctus Ministerii in Gamle-Carleby, 1726.
Sacellanus härstädes 1735. hwilken nu til allas nöje förestår
denna skolan.

Adjuncti Ministerii: I: mus Dn. GABRIEL WERAN-
DER Senior. II: dus Dn. GABRIEL WERANDER Junior.
III: tius Magister JOHAN PILCKAR 1703. IV: tus Dn. GUSTA-
VUS

VUS BOGMAN 1713. V:tus och nuvarande är min Käraste
Fader Magister ERICUS CAJANUS, som sedan 1732. föres
trådt detta Åmberet, jemte Hospitals Pastors Synhan, hvars
om mera längre fram. Gudstiensten förträttas härstädes på
Svenska, emedan Soken bebos til största delen af Swenskt
folck (d). Nu i sednare tider hafwa Samu: Tavast ja ock
ifrån de nästgränsande Soken Byändar unga Bonde drän-
gar nedflyttadt, hwilka varit bara Finnar, at söka sig någon
måg lägenhet i de nedre Sokena; Då de til en stor del,
medelst giftermål, stannadt här qwar, och med tiden blifwit
bosaste Hemmans brukare; för deras skull har Prästerkapet
härstädes blifwit föranlättna at hålla hwar tredie eller fi:de
Söndag Finst Predikan.

De oblida öden, som denna Sockn varit underkastad,
äro måst gemensamma med de af Mag. JAC. CHYDENIO uti
des Grad. Disp. upräknade, som i Gamle-Carleby timat;
Det torde kanske ej falla den B. L. beswärligt, at de sam-
ma uti förthet uprepas. De stora miswärt: eller Fattig-åhren
1695. 1696. och 1697. plågade denna Sockn såsom andra;
den Folckbrist, som de samma förordsakade härstädes, kan af
nårgående opsats se: hwaruti finnas uptagne de, som de
ären endast genom hunger dödde

År	Döde
1695. / / / / / /	59.
1696. / / / / / /	64.
1697. / / / / / /	98.
1698. / / / / / /	15.
	—
	236.

De härjande farsoter som ären 1710. och 1711. almänt i
Österbottn ruinerade wår flena Hushållning, lämnade ej heller
wårt Cronoby obesökt: uti Pesten Dödde här

År	Döde
1710. Nov. och Decembr.	26.
1711. in Januar. & Febr.	19.

Men derwid är märckwärdigt, at de hus, hwarest Blods-
foten den föregående Sommaren grasserade, lämnade den
derpå följande Pesten aldeles oskadda; de hus och gårdar
blefwo endast besökte af denna dödade gästen, som ingen kän-
ning haft förat af röd eller blodfoten. Hwad andra öden
detta wårt Cronoby warit underkastadt; wil man ej heller
förbigå. I slutet af 16. Seculo, i det inbördes bullret under
Kong Sigismundi Regemente, huserade des Rytterie, som wo-
ro förlagde i Österbohn, grufweligen i Landet och plågade
Inwånarena, så at ock deraf upwäcktes det bekanta Klub-
bekriget emellan Bönderna och Rytterna; hwarom man med
nöje kan läsa Herr Mag. J. CHYDENII sednare del om Gam-
le-Carleby p. 3. & seq. At Inbyggarena uti Cronoby, (som
då hette Päräs) hade utaf desse öfwerdådige Ryttare sin dry-
ga del, kan man nogsamnt finna.

Hwad denna Soken, så wäl som andre, måste lida
under det långa och swåra Kriget med Ryßen, som börjades
1700. och slöts 1721. är ännu hos en och hwar i så friskt min-
ne, at jag hwarcken behöfwer des åminnelse å nys upelda,
ej heller hinner min förmodgenhet til, at den obeskrifweliga jäm-
mer och elände med tillräckeliga färgor afmåla. År 1706. ut-
skrefs härifrån, så wäl som ifrån andra Soken, en ansenlig
hop ungt manskap til Soldater, hwilka blefwo uti guarnizon
commenderade til Wiborg. Sålom Allmogen under samma
tid måste wara i gewår och blifwa exercerade som Solda-
ter; så blefwo de flera gånger utcommenderade til åtskilliga
orter: men efter ordres blifwit dem seent communicerade,
hunno de ej at tjena sitt Fädernes land uti någon offentlig
bataille. Hwad beswårigheter denna Sockn widare hade i
sidsta Kriget, då Ryßka Hussarerna år 1742. in Octobr. hit an-
kommo, är ännu hos en och hwar i ganska färskt minne. Eljest
woro här i Soken, som och annorstädes i landet, swåra
miswårt år af frost, neml. åren 1739. 1740. 1741. och til nå-
gen

gon deel af 1742. Somlige, och de ganska få, fingo de åren litet sprickande såd, somlige aldeles intet. Jungen dödde dock de åren af hunger här i Socken. Huru deras hushållning lidit och deras näringsfång mått eftersättas medelst omvärde exerceringar, medelst brist på föda i fattig-åren, medelst egit Krigsfolcks skitsande i det långa 21. åriga Kriget, medelst löpande i skog och marck wid Ryssens inbrätt i landet, medelst de oändeliga skitsfärder under Rysska maktens wistande och af och an marcherande år 1742. ifrån Octobr. och 1743. til Aug. år lätt at sluta. At förtiga den rådsla, fructtan och osäkerhet, hwaruti man då stundeligen lewa måste. At jämwäl lämna onämnt, huru många Creatur, wid de ankommande marcher til slakt åt Rysska Officerarena uttagne wordo; med mera, som då måste widkännas och undergångit warda. Unskönt denne Sockn, som bemålt är, warit så många ödande omwårtingar underkastad, så har dock, genom den Store Gudens underliga Förson, folck-bristen redan blifwit här så tillräckelig årsattt, at intet hinder derutinnan synes nu mera öfrigit för jordens idoga upodlan. Om detta Almogens af-och tiltagande i sednare tider, är mig af Herr Mag. och Kyrckoherden JusLEN, genom extract af Kyrcko-Tabellerne, gunstigt meddelst; som följer:

År	Födde	Döde	Wigde.
1749.	78.	47.	14. par
1750.	84.	58.	7.
1751.	73.	59.	11.
1752.	85.	70.	16.
1753.	90.	65.	8.
1754.	96.	57.	14.
	506.	356.	70.

Folck

Folkets talrikhet för samma år är som följer:

1749.	=	=	=	=	=	=	=	1083.
1750.	=	=	=	=	=	=	=	1079.
1751.	=	=	=	=	=	=	=	1096.
1752.	=	=	=	=	=	=	=	1096.
1753.	=	=	=	=	=	=	=	1096.
1754.	=	=	=	=	=	=	=	1178.

Ålderdomens qvarleswor förekomma här inga synnerligen märckwärdiga, undantagande det jag hört utaf en gammal trovärdig man berättas, om en gammal Skut-ködl och et af rost nästan aldeles förtärt Järn-Ankare, hwilka i hans barn- dom blifwit fundna på et bärg $\frac{1}{2}$ mijl ifrån Moder-Kyrkan, opfdre åän, och altså litet mera än $\frac{1}{4}$ mijl ifrån den nu segels bara farleden (e). En dylit trovärdig berättelse är äfwen om en Ködl af et gammalt Skutwral, som blifwit funnen år 1678. ungefär 1. mijl op til Skogs ifrån den omtalta Skepsleden, uppå en måsa, Lapmåsan kallad (f), hwilken då redan warit så i jorden nedsuncken och med måsa öfwerwärt, at ganska litet af den samma kunnat synas.

Allt detta äro säkra prof på denna ortens starka tilländ- ningar; utom det, som man i manna-minne ögonfönligen för- märckt watnets lika som aftagande och jordens upvärt. Märcke- ligt är, huru den af de enfalliga så kallade watnets minskning på 20. å 30. år tillbaka kan säkert rönas: de ställen, som då warit så diupa, at man, utan at fruchta för grund, kunnat wid utloppet af Cronoby åå, segla med en stor fullastad skötbåt, äro denna tid så grunda, at en nu mera knapt kan slippa der fram med en enbölings båt eller Sääp (dialecto Cronobyensium). Allt förtiga, det de ställen, hwarest man för 70. å 80. år tillbaka, haft de bästa Sijs-warp, äro nu dels uti ång, dels i mulbete

förvandlade (g). Sommar och Winter Lands- eller Påst-
vägen, löper midt igenom denne Sökn söder ifrån norr om-
kring til Stockholm.

(a) Denne tassa är af en insödd Cronoby bo uthuggen och med
hans omkostnad målad och förgylld, hwilken han Kyrkan sedermera för-
ärde.

(b) Utan twiswel så kallad, emedan hon lärer wara bland de äld-
sta flocker, som Cronoby haft, om icke den aldrasörsta, som årtalet
tycks wilja intyga.

(c) Här war tillsärena en annan liten eller Präst-flocka, guten år
1700. wog 4. Skeppund. Blef af Ryssen år 1714. bårttagen, derige-
nom, at några enwisa af Almogen ej wille tillata henne bårtföras til
Stockholm undan Fiendteliga Troupparna tillika med de andra 2:ne, hwil-
ka under ofredstiden ifrån år 1714. til 1722. på flychten woro i Stock-
holm behåldna.

(d) De första Swerska Hboer härstädes lära warit de, som blefwo
i Kong ERICH XI:tes eller Låspes tid, igenom des swäger BIRGER JÆRL
til Bialbo, (eller som han redan hette Nils Föreståndaren Hertig BIR-
GER,) uti 13. Seculo hit til Österbotn sände. Denne BIRGER JÆRL
fall äfwen warit, som med sin Armee underkufwat en stor del af Landet,
då jämwal Christna religion infördes. Den tiden lærer en stor del af
Österbotns inwånare ej andra warit än Lappar, som af denne BIRGER
blefwo dels ihjalslagna, dels på flychten drefna. Det är likt, at en
del af desse nyö öfverslyttade inbyggare woro Smälänningar, men stör-
re delen Wärmelänningar. Cronoby och Pedersöre dialecten (som är en-
nahanda) tycks gifwa det wid handen. En 80. års Man uti Cronoby,
wid namn Marths Biogn, berättade, det han i sin ungdom, tillika med
andra, i Renung CARL XI:tes tid blef efter hög befallning sänd på
något byggerie til Wärmeland emellan 1680. och 1690. talet. Då han
med sina stallbröder anlände til en gård i Wärmeland, hwarest de gingo
in i stugan och hälsade på sit språk; så swarade dem en wid bordes ändan
sittande gråhårig man på sit språk. De taltes wid och språket eller diale-
cten war enahanda. När de nu således talats wid en stund, sade den
gamle Huswården. Jag ser och hörer, at I ären af komlingar af
det folck, som i Kong ERICH Låspes tid af BIRGER JÆRL blefwo
förda ifrån denna ort til Östra sidan. För curiösiteten wil man an-
föra några härstädes brukeliga ord: Gusfrå, Gudsfrid. Sösnor, sitt nid.
Gå ästa jita, gå at äta. Lysir dih sabrab heim rei, wil du fara el-
ler resa hem redan. Lis gräckion från bölon, lätta sickans börda.

Leif

Leif gården i håäpin, lemna gåsen uti båten. Söis ha hå witi, så har det varit. Sa du sijde nan på giälön, har du sedt någon på åkren. Hwa giöl du thär söis läng, hwad gjorde du der så länge. Så wa ein grömt langan gård, det war en grymt länger gåse.

(e) När desse esterleswor blifwit fundna, kan ej för wiso sägas: däck är det en allmän sägen, at det nedan för bärget nu i wälstånd warande bonde hemmanet deraf sädt sit namn, hwilket heter Skuthälla.

(f) Utan twiswel läret denne måsa sädt sit namn af de fordna Pappar, som för Christendomens början kunnat bo på de omkring samma måsa liggande Backar eller hålmår, (dialekto Cronobyens. Klubbbar), hwarest de beqwåmligen kunnat wid et diupare watn hafwa sina fiskestæten.

(g) Det berättas at en något stor Saltbåt kommit en gång seglandes op til et hemman, benåmt Sunde, (nu en half miöl ifrån sidwatn) och litet stycke därifrån, där Sommar lands-wägen nu är, med fulla segell stött på och omkommit med hela lasten. På samma ställe i en grop har boskapen varit begiärliq, at drieka watnet och åfweu nu, sedan watnet astorkats, med begiärighet, för jältan skull, sletta leret.

§. 5.

Om Jordmänen / Åkerbruket och Swedieland.

Jordmänen här i Soken är åtskillig: somligstädes Leergrund, ånorrstädes Steenmaal, på somliga ställen Sandmoo. På några ställen finner man jordmän bestå af 2. å 3. hwarf grå eller Klappersten med jord emellan. Matjorden är minsta delen rätt swart mylla, utan somligstädes sandjord, någorstädes Leerjord och måstadeles Leer-och sand-blanning. Blöt, surachtig eller gyttie jord finnes här och någorstädes i åkrarna: man kan täncka, hwad den i fråst-åår lönar mödan. Åkren giöres fruchtsam med gödsel, som faller ester Hästar, Får, Swin och måst Koor eller Rödöt. Ett slags jord upgräfwen ur måhar brukas här wid Capellet af wisa hushåll, at föröka gödselen med, på det sättet, at bonden om wåren, innan Sådningstiden infaller, kastar up jorden uti en hög wid påß af 2. $\frac{1}{2}$

alns högd, 3. à 4. alnars längd och 2. alnars bredd, hwarest den året öfwer ligger orörd til nästa wår, då Landtmannen, sedan han utfört all den gödsel, som winteren öfwer fallit undan hans Creatur, släpar denna sammangytttrade jorden hem, och lägger henne nederst uti gödnings-stoon, at der, under den gödsel, som faller om sommaren, än ytterligare medelst hopbrinnande och saftens dragande från den andra gödas til nästa år beqåmlig til den magra åkrens uplifwande: och kunna sannerligen de Hushåll, som på detta sättet öka sin gödning, wid des utförande fågna sig af en långt kraftigare gödsel, samt följaktligen wänta en tillräckeligare skörd. Af alla försiktige Hushållare utsläpas gödseln med dertil gjorda swhjulade kårer eller wagnar, på åkerstycket om wåren, litet förän de säå, då den, utan at ligga der längre för luftens wåldsambheter öpen, straxt sönderklappas, utbreddes och nedplöjes, hwarpå säåningen följer utan upskof. Wid Capellet, deräst detta gödnings sätt måst i allt tages af alla, som dertil hafwa tillfälle, få de fågna sig wid uttröskningen af 10. 11. 12. ja ibland 13. kornet emot utsådet: Commministern därstädes Herr Laur. Saggman förtjenar i synnerhet beröm för de wackra efterdommen han, medelst sin osparda flit, lämnat Allmogen wid Åkerbruket. De andre deremot, som dels för sina åkrars obehöriga lägen, dels genom wårdslöshet, (de dock få åro) försumma et dylikt Hushålls grep, måste åtnöija sig med mindre. Somlige utföra med första föret om hösten sin gödsel, som lastals stielpes på åkerstycket, hwilket årfarenheten har wist, ej swara i nytta mot det förra sättet (a). Gödningen ökes här åstwen öfwer allt med det halm- och hödbåsh, som blir öfrigit fram för och under Bostapen; men af ganska få med granrijs, hwilket dock torde wara ej mindre nyttigt. Fordom brukades eller plögdes åkrarna här med Stäckaal eller åalder. Men i förra Nysska tiden, nemligen emellan 1714. och 1721. då de hade brist på hästar; (ty somlige hade ingen, somli

somliga allenast en, någondera, och de ganska få, hade två,) och således måste hielpa sig med de högstnyttiga Creaturen, Oxarna, til dragare, begynte de här i Sotnen at årja eller plöja med Sahra, eller den til jordens brukande mycket tiensliga och nyttiga tvågrenuga plogen, som här kallas Sawu-aal, (hwarom se Mag. PAZELII Disp. Om Ång och Åker skötsel i Österbotn) emedan modellet dertil är kommit ifrån Sawuland, hwarest dese Sahrat eller tvågrenuga plogar af ålder brukade blifwit. Til at efter rågens nedharswande föra åkren i forar och jorden emellan dem jämn, bruka några få i Steenåkrar et myllnings-aal med strykbråde tvårt öfwer, som liknar Sahran, allenast det icke är tvågrenugt. Men andre och de fläste betiena sig af ålder eller Skäckaal, med strykbråde tvårtöfwer til samma ändamål, hwilka göra jämnare fårar och långt slätare färbactar. Åkren hafwa de öfwer alt fördelt uti 3:ne delar; den första delen, hwaraf Rågen hösten förut blifwit affkuren, såås följande wår med Biuggsäd; den andra delen, som legat uti tråde öfwer Sommaren, besåås uti början af Augusti med råg: och den tredie, hwar ifrån Biuggsåden om hösten blifwit bågad, lämnas följande Sommar uti tråde. Denna sin trådes åker årja och plöja de 4. à 5. gånger om Sommaren förut de rågsåå. Under den tiden, som åkren ligger i tråde, dijka de omkring sina åkerstycken och kasta dijks-jorden uppå åkren, hwilken sedan genom plog och harf i årjningen eller plögningen och harsningen blandas med den öfriga åker-mullen. Harswor brukas här med 3. leder eller lättar, och järntinnar uti. Både Sahra, plog och harf föres här alt med hästar; åfwen som ock alle andre både winter-och sommar-förslor föråttas med dese Creatur allenast; ty här måste man föra samma klagan, som Salig Öfwerhof-Intendenten Herr Baron CARL HÄRLEMAN i sina 1750. års resebeskrifning pag. 3. anförer, nemligen huru han märkt, at Bondedrångarne omkring Stock-

holm med förakt ansågo bruket af de så lönande som högstnyttiga Creaturen, Orarna. Sladden eller wälsten betiend några sig af, at ifrån tårka befrija den nyss nedfädda Biuggsåden; i synnerhet brukas den af dem, hwilkas åkrar bestå af leer och sandblandning, såsom största delen Påras byn och en del af Brättöds by. Art-såde brukas endast af några få Bönder wid Capellet, samt af Ståndspersonerne, hwilka ibland kunna deraf profitera anseentligen. Sampa såås här merendels af hwar Hushållare til eget behof, hwilken dåck ej alltid är så tillräckelig, utan nödgas de ibland köpa mera deraf til sitt behof utaf de nedkommande Sawus eller Tawast-Bönder; men om bristen på denna wara bör tillskrifwas jordmänen eller folkets okunnighet om des råttans och skötsel, länmas til nogare undersökande. Lijn-planteragier hafwa ock någon gång blifwit af estertänksamma Hushållare försökta: men ännu hafwer man ej hunnit til någon stadga härmed; ty de tidigt infallande frostmätterna om hösten, plåga nog ofta göra Landbrukarens härpå användna omkostnad och möda fruktlöds. Skörden går för sig gementligen efter det allmänt brukeliga sättet i Österbotn: nemligen, Någen skäres endast med handskårer; men kornet slås ibland af med en dertil gjord Lija; dåck skäres det måst med sådana handskårer som Någen. Swete såås här och inbärgas med fördeel af några wiså hushåll (b).

Uttröskningen och rånningen förrättas här med samma wärktyg, som annorstädes i Österbotn uti Nija och Loga. Gårdande sker, som alment, med granstör och gårdsel (c) Swedior brukas här något, men ej alltid med fördeel; ty jordens fruktbringande kraft är tilförena igenom flera resor brukadt och öfwadt Swediande, aldeles förtård. Swediebrännandet har ock ofta åstadkommit högstfördärfweliga Skogseldar, därigenom hela Skogs-trakter afbrände blifwit, Allmenheten til största skada. Swedielanden besås måst med råg, och ibland med roswoor, hwilka här trifwas besynnerligen wäl. (a)

(a) En del nödgas för sina aflägsne åkrar gripa till et så skadeligit bruk: men deremot äro andre, som hafwa det för en sedwana och hållat för en onödgelig nödwändighet, at i tid laga gödningen på åkerstycket.

(b) Mäst är här brukeligt Sommar-hwete; någon enda finnes som har Winterhwete.

(c) Deras åkrar äro mäst med gärdse fringstångda, i synnerhet nedre uti Moderkyrko-lännet, der de ej hafwa tilgång på så tienlig steen, hwaraf steengårdar kunde göras. Befallningsman Laur Brunell är den enda, som med detta nyttiga hushålls grep föregådt allmogen wid Moderkyrkan. Wid Capellet får man deremot nästan ej see annat än af jämn och slät steen wällogda steengårdar fring åkrarna; i synnerhet på Prästbolets ågor, hwarwid Sacell. Herr Laur. Häggmans stora osäkerhet giordt det mätta.

§. 6.

Om Äng och Betes-Hagar.

Ängarne äro här af åtskilligt slag. Somliga äro blöta Måf-ängar, hwilka uti rågnaktiga somrar stå under watn och ägarena til föda, icke kunna afbärgas, såsom förledne Sommar skedde för mångom. Andra äro dels Sårdwals-ängar, dels blöta, in wid och längs åt ås-stranden belagna, Åslands ängar kallade. Worde bägge dese slagen bättre utfattade, de förra medelst difen ifrån det öfwerflödiga watnet befriade, och de sednare, hwilka uti torra somrar, för brist på årforderligt watn, bära platt ingen frukt, medelst wattuledning uplifwade och måhan utrotad, skulle landtbrukarens möda, så wäl med et kraftigare som tilräckeligare höd, rikeligen blifwa belönt. Men deremot blifwa nu ängarna, genom deras egit förwållande och wårdslöshet, tuffulle och måflupna, då det sedan heter: Ängian walnas bort. Såsom härstädes är en stor och wacker Skåregård, så utgöra Holm-ängarna somligstädes Landtmannens mätta Boskaps föda. Om dese blifwa tilbörligen rödde, så at skiul för starkt wäder och brännande Solhetta lämnas qwart; äro de ganska gräsbrändande.

rande. Detta skiul årfordras ock til åalands- och hårdwals- eller haga-ångar. Lijor brukas här, som annorstädes, at slå ned höet med, dock med den åtskillnad ifrån de andre Finnska Lijorna, at järnet uti Lijan är 7. 8. 9. ja 10. quarter långt, men skafstet deremot 6. å 7. quarter allenast. Zubårgningen skeer på hårdwall genom bårande med 2. fammars långa unga Björk-telningar, Swegar kallade, hwaruti höet lägges och bäres sedan af en Person til hööladan. På de blötare ångar inbåres höet åfwen med Swegar, men för ångens ofasthet eller sancka botn, nödgas de betiena sig af särdeles dertil förfärdigade machiner, Måsa-Andrar kallade, uppå hwilka Karlen går, som förer höö-bördan, hafwandes en sådan måsa-andra under hwardera foten fastbunden, hwilka hindra honom at sjunka ned uti måsan. Herr Präses har berättadt mig, at Willarna uti norra America bruka sådana om wintertid at gå på snön med, i stället för skidor, som hos oss nyttias til samma ändamål. De som åga Holm-ångar, åro efter kornsåningen om wåren sopselatte med sina ångars rånsande ifrån det wrak, som flödwatnet upkastadt, hwilket de lägga i hopar at torlas och upbrännas. Det torde ännu wara bättre, om bemålte wrak lades uti större hoppar, til at desto bättre brinna tillsammans, hwilket sedermera med fördel kunde nyttias til gödsel. Gråken skåres til tåmmelig myckenhet af Capell boerne uti deras insidar. Sääf och röör på fiårdarna och wid holmstränderna samlas flitigt af Moderkyrks-boerna, hwilka dermed öka Boskaps fodret. Björk-Åles Asp-och Rönne-löf brytes här ock nog, så uppe som nedre uti Solnen, hwarmed fåren, i sonnerhet födas. Ångarne stångas måst med rit-gårdselgård, undantagande Holm-ångarne, de där åro kringflutne samt derigenom befrijade för fåå, och måsa-ångarna, hwilka medelst sin ostadighet och blöthet afhålla Boskapsen ifrån sig; dock åro de ock gårdade med rijs-gård eller nedfåld skog. Straxt efter mid-
som-

sommaren börja de här sin slätter, som dock af försiktige Hus-
hållare plägar ske med den ötskildnad, at de då ej slå den ån-
gen först, som året tillförena gjordes början med, utan ömsa;
emedan årfarenheten har lärdt, at de, som alltid börjat sin
slätter på en wiß ång, hafwa årligen tappadt uti hööwårten:
och är det ej at undra öfwer, emedan höet, som beständigt
blifwit afflagit under Blomstertiden, ej hunnit frambringa nå-
gra mogna fröen til årsättjande af det, som genom bete, bo-
skaps-tramp, stark Soolhetta, lije-skafwande m. m. ången til
sit bårande kommit at årligen föröra. Hööbladot brukas här
måst öfwer alt, nog stora och rumrika, på det höet efter in-
bårgningen måtte desto bättre utaf wådret torkas och för rågn
förwaras: ganska få åro, som bruka höö-håfior eller Lood.
Betes-Hagar åro här ganska få, undantagande hos någon
enda Ståndsperson, som brukar dem för sina hästar.

§. 7.

Om Skogar/ Utmark och Mulbete.

SKogen, som är och borde anses för en dyrbar Clenod,
finnes här ganska illa medfaren, intet så mycket genom
Sleps-och Skut-byggerie, som wåndeliga flera resor genom et
öfwerflöddigt Tjårubrannerie, (erkannerligen uppe i Solken,)
omåtteligit brådsågande och et Skogs fördårfweligit swedjan-
de. De måsta trån, som här finnas, åro Gran, Tall och
Alal; de mindre allmänna; Björk, Asp, Rönn, Sågg,
Sålg, Len, Törne, Wijd, Deeg-och Rõda-samt Swita-
Winbårs buskar; m. m. Dese sista, nemligen Swita
Winbårs buskar finnas här endast på en liten holme i Kast-
hus-Gården; men af Swarta Winbårs buskar wåra ej
några uti Cronoby skåregård. En warsammare Skogens
handtering hådanester torde dock med tiden befrija landman-
nen ifrån det nu eljes allmänt hotande öde: hårtill skulle mve-

ket bidraga, om de myckna träskattar, som lämnas ster E äg
 skäckar, men i synnerhet efter Tiäru-eller Törsveden qware
 i skogen at förutna, skulle samlas, upqvistas och sönderhug-
 gas til brändfle, då således intet andra stående trån behöfdes
 nedfällas til wed, utan de samma finge då wäxa, tils de
 kunde nyttias så til timber, som til annat. Detta, med me-
 ra, är så mycket nödwändigare, som skogen nu redan är så
 lutande til undergång, at deräst ej i tid nödig bot och hielp-
 sam hand emellan kommer, lärer innan kort all tilgång för-
 menas på (jag wil ej nämna timber, som här ej mera fins)
 brändfle, gårdsel och stöd. Utmarken är här ganska trång,
 emedan, som i S. 2. förmålt är, Cronoby inneslutes och in-
 spärras utaf de nästgränsande Söknar, Pedersöre och Gam-
 le-Carleby. Mulbetet är här skilgaktigt, somligstädes bättre,
 annorstädes magrare, besynnerligen för dem, som hafwa af-
 lenast de torra lötarna at beta på.

§. 8.

Om Boskaps=Skötsel.

Boskaps-skötselen drifwes här med all sårghällighet; men med
 olika fördel. Ty hwarest bättre bete är, der har man
 större nytta af Boskopen; och deremot mindre gagn, hwa-
 rest betet är snåsware. Boskopen är ej särdeles stor; den bästa
 Koon kan wid bästa Skötsel och bete i målet miölka
 högst 2. kannor. Af de förmögnare Bönder underhålles i
 från 18. til 30. och af någondera flera Koor; men sällan
 har någon under 10. Sår äro här af wanligt mindre slag.
 Af det utlånsta hafwa allenast Herr Kyrkoherden JUSLEEN,
 Befallningsman BRUNELL och Härads-Bokhållaren BERGBOM
 haft någon nytta. En ock ann utaf Almogen har försedt sig
 med Baggar af det Utländska slaget, men ännu intet funnit
 särdeles trefnad dermed. Sårarne äro merendels af smärre
 art;

art; dock somlige ganske qwicke, och större delen gode last-drags-
re. En och annan försiktig Hushållare plågar lägga sönderhac-
kadt gränrijs ibland kokad råg, strö litet salt derpå, och gifwa
håstarna efter watnandet, hwaraf de blifwa stadige och må
mycket wäl. När Håsten blifwer håstad af obstruction, blane
da somlige möß-boos ibland milddricka och gifwa honom in,
hwarefter håsten straxt säges få lindring. Boskapens utsläp-
nings tid är måst öfwer alt Erics-Mållo tiden efter gamla
stilen; hwaraf et ordspråk upkommit ibland Allmogen, så
här, som i nästa Sokenarna omkring, då fordret begynner at
tryta: hå jär int Eirie ån. Intet särdeles har Allmogen
at til salu lämna af Fåå och Fåår; ty så länge en mycken-
het Håstar för det öfwerflödiga skogsbruket underhållas måste,
nödgas man wara belåten med mindre Boskaps föddande.

§ 9.

Om Jakt och Djur-Fång.

Jakt och Djurfång wil här i Soken altsintet såä. Itt
skillige goda Skyttar gifwas här wäl, men litet willbråd;
ty uti en utödd och gles Skog kan ej finnas mycket skogs-
djur och Foglar. Capellboerna hafwa tilförena jagadt och
fålt Elgar, Renar, och Björnar, stundom ock någon Mård;
ganska sällan hafwa de sedt någon Järf eller Silfråß, äf-
wen sällan något Skogs-eller Gråsswijn: men nu på 10.
12. å 15. års tid har der näppeligen wißt sig något af om-
nämde djur. Men Wargar, Käswar, Satar och Skor-
nar finnes här något. Utaf foglar gifwas här åtskilliga slag,
som Ufwar, Örnar, Sökar, Spärringar, Korpar, Krå-
kor, Skator, Kädrar, Örrar, Kypor, Sjerpar, Gåß,
Ånder af oråfneliga slag; Swanor, Tranor m. m. Ör-
mar finnes här äfwen af särskilta slag, dock ej synnerligen
förgiftiga.

§. 10.

Om Sidar / Strömmar / Skärgårdar och Fiskerier.

Ingen särdeles märkvärdig Ström förekommer härstädes, utan endast Cronoby å, hwilken har sin början, som förre är sagdt, ifrån Päräs-järswi. Denna å rinner längs genom hela Cronoby Söku och passerar några uti Capellet befintliga insjöar igenom, såsom Peto-sjön, Pittkäwäsi, Kärtjärswi och Kätkjärswi; Desutom äro der, Tärwijärswi, Lmas, Sårs, Amet, Grånöds-sjön med flera större och mindre träsk eller insjöar; uti dem finnas Gädda, Braxen, Åbbor, Laka, Mört, Gers. Inbyggarena fiska der med Ryfior om vinteren och wären, och med not Höst och Wär, någon gång och det sällan med is not, undertiden med nät och metkrook om sommaren. Djupleken i dese sidar är olikt; dock är den måst til 2. 3. å 4. famnar. Uti åan äro många, men ej synnerligen brusande forsar; undantagande wid högsta Wärwatnet, Wär-oos kalladt, då ibland olyckeliga händelser i dem förelöpa. Nåns djuplek mellan forsharna är måst ifrån 1. til 3. famnar; men när man näskas närmare åmynnet, blir allt grundare, så at, der åan blandar sig med sjöwatnet, är, såsom tillsörene sades, så grundt, at man knapt kan slippa fort med en liten båt. Fiården, som först emottager åawatnet, är $\frac{1}{2}$ mil ifrån Mosder-Kyrkan och kallas Brättöds fiården; emedan Brättöds nedre Bulag ligger på des nord-östra kant: härstädes idlas om Wärviden et fördelaktigt Idfiske med nät och ryfior, men ej gierna med not, ty fiården är i botnen upfyld med säströtter, hwilka medelst sit fastande i garnen och sönderslitande afhålla härifrån alla nätter. Den omtallda Sääsfroten såges just wara den, som låskar den römfulla Iden til sig om wären, uppå hwilken han förmedelst gnidning sedermera lämnar sin rom; då den glupste Isgäddan ej försummar at taga tiden i akt,

at göra sig en god måltid; då hon gemenligen förtärer 3:die delen utaf dese Jöagg eller romm. Et slags stor Sijst, så Sijst kallad, insmurer sig äfwen wid detta tilfalle, at minska Jdens Foster. Dese bägge, Jsgäddan och Ää-Sijsten, fångas då wid samma tilfalle uti Ryfior och Jdnät, men ej til någon mängd. På andra sidan i Sud-wäst härifrån är en annan fiärd, som kallas Södra Fiärden, uti hwilken tilgår med fiskandet på samma sätt. Under påstående Jdlek, stiger äfwen et slags Abbor hit up, som är idel han-eller miölk-fisk, och fångas på små nät samt i sprätta-miärdar, Baskar kallade, fiskarena ibland til största bättnad. Efter öfwerståndnen Jdlek, förswinna dese omkröde Fisk-arter tilfika med Jden; då andra utan drögsål igen strart intaga de förras rum, nemligen Leek-gäddan, (ty den Gäddan, som fölgde med Jden, hade ej annat ärende än sluka up Jdrommen) och Leek-mörten. Wid denne tiden teer den widlyftiga Skåregården ej et utan flera nöjen, och kan en nygirig åskådare ej undgå at stadna i djupaste förundran öfwer Skåparens Allwisa inrättning; Sälmarne, som medelst Sund, Strömmar och Wikar sirligt affiljas ifrån hwarandra, gifwa då med sina nys utsprukna löf samt åtskilligt färgada Blomster, den angenämaste utskikt: i Fiärdarna, såsom i nordost härifrån Baskhus Fiärden, längre i nordost Bredwicks-Fiärdan, i Södwäst härifrån Juorholms-Fiärden, än längre i Sudwäst Sästöö-Fiärden, höres ej annat än et ständigt sorlande och sprattlande utaf den kärleksfulla Gäddan, som söker sin lust på de sand-och steniga stränder och grund, hwarest den genom krokar, ofta med ansenlig fördel, beqwåmligen fångas. Den upstigande Leekmörten skundar sig äfwen til et friskare watten och slapper han sin räm ej gierna uti Fiärden nedan för åån, utan twingar sig opføre strömmen, at derstädes på ganska grunda och steniga ställen öka sit släkte. Han fångas härstädes med dertil utaf hampgarn för-

färdigade miärdar, til en ansenlig mängd. Eljest fångas han wid sit upstigande uti Brättöds-Fiärden, med miärdar utaf spö gjorda, Kaszar kallade. Med nötter fiska här ätstilliga uti omrörde Fiärdar, (undantagande Brättöds-Fiärden) men ej alltid med lika fördel. Not-Fisken i dese Fiärdar är Gadda, Braxen, Abbor, Sijt, Id, Mört, Gers, Ldijon, någon gång Lax, Sarr och Nors. Notdräkts tiden warar om wären i 2. å 3. weckor, sedan isen losnat: och om hösten ifrån Michaëlis tid, tills siöarna blifwa med is öfwerdragne. Om wår, sommar och höst idkas här äfwen fiske med Smånät, hwilka ibland wäl löna fiskarens möda. Någre Hushåll nedre uti Söknen drifwa om Sommarren Strömmings fiske med Sköten uppå eller in wid Tankaret, et Skär ut til Siöns 3. mil ongefår ifrån Moderkyrkan, men intet til salu, utan endast til eget behof. Wintertiden bruka någre Åboer uti Brättöds by at fiska efter Laka med Nyfior, hwilket dock nu mera sällan för dem så lönat sig. En allmän klagan öfwer Fiskens årliga minskning höres här som annorstädes, hwilket utan twifwel til en del låret härdröra utaf de årliga tillandningar: ty de ställen, hwarigenom fisken tilförena warit wan, at ifrån större Siöar flytta til de mindre, nemligen genom sund och strömmar, äro dels aldeles upplandade, dels blifwit så grunda, at sådan fisk, som Gadda, Sijt m. m. hwilka äro ganska skygge och wåga sig ej gierna på grundt watern, nu mera icke slipper in i skåregården, efter des wanliga wåg är honom förment. Det wore önskeligit, at man skulle börja låta grafwa up de rånlar och strömmar, som här finnas igenlandade och så grunda, hwarigenom fisken finge bättre tilgång och kunde följaktligen mera fångas; samt at Allmogen kunde ej allenast upmuntras at giöra det samma wid sina ågor: utan äfwen måtte bringas at taga i betänklade den swåra båtstort man nu har uti denna åän, och följaktligen winnas til des uprånfan

ränsande, så wida han sielf deraf sedermera skulle hafwa största nyttan; emedan et djupare watten skulle både läcka flera och större Fiskeflag upføre, som ock bidraga til en besqwämligare båtsfart. Ehuru flitigt fiskerier idkas härstädes af Allmogen, så försummas ändock derigenom på intet sätt den tilbörliga skötsel, som åkerbruket fordrar; ty om en eller högst 2;ne personer ifrån hwart Hushåll äro sysselsatte med fiskebragdernas skötning, äro flera hemma på åkren, som plöja, harfwa, såå m. m. De härstädes brukeliga båtar göra de sielfwe, hwilka äro enbélings båtar, samt flata under botnen och utan köl. Skåregården består ongefär af $\frac{3}{4}$ mil i längd och $\frac{1}{2}$ mil i bredd: och är ej djupare än ifrån 3. til 12. alnar. Sina Fiskebragder förfärdiga de sielfwe, dels af hemwärt, dels af köpter hampa.

Saltpetter-siuderiet begyntes här år 1746. Somligstädes har funnits god lönande saltpetter jord, annorstädes mindre.

Tegelbrännerie, af Herr Befallningsman BRUNELL och des grannar anlagt, har i några år blifwit med någorlunda fördel drifwit.

De märkwärdigheter, som härstädes uti Regno Minerali och Vegetabili förekomma, wil man framdeles, wil Gud! efter nogare skårskådan, ej underlåta at Allmenheten öfwerlämna; och gås de nu för widlystigheten skull förbi.

§. II.

Om Capellet.

Nu nu inbyggarena allt mer och mer begynte förökas och tiltaga, och Solne-Kyrkan blef förtrång och liten, fundrades med Høga Wederbörandes tilstånd år 1667. et Capell uti Terwijårswi by, af då derwarande allenast 19. Matlag eller Rökter, och inwigdes af framledne Probsten och Kyrkoherden Herr

Herr JAC. BRENNERO, då den wid invigningen blef kallad,
Wår Frälsares Kyrka.

Om denna Kyrkans bygnad och öfrige angelägenheter hafva de uti Capellet warande beskedligaste och måst drifwande Åboer, nemligen Anders, Daniel och Märten Olofs söner ifrån Colam by, wist sin besynnerliga nitälskan om Guds Församlings tilbörliga undervisning och förkofran uti HERRANS Heliga ord, i det den ene af dem, såsom Deputerad härifrån, öfwerreste med samtelige Åboernas ansökning til Stockholm, då honom en besynnerlig Konglig nåd wedersfors utaf Glorwördigst i äminnelle, och om den Himmelska sanningens fortplantande högst sorgfällige Konung CARL den XI., hwilken til ytterligare nådigt wälbehags betyg, ej allenast tillät härstädes Kyrkobynaden, utan äfwen förärde til denne Kyrka en wacker flocka med sitt eget Höga Namns påskrift. Dese omtalte Colamboar hafwa med sitt eget arbete, utan någon främmande Byggmästares tilhjelp, upbygdt och förfärdigat Kyrkan, samt äfwen gördt Predikestolen. Så har ock berörde Daniel Colam förärdt til detta Capell en wacker metals Ljus Krona, som hänger uti Chordören, samt dragit försorg om alla tre härwarande flockors århållande (a), ibland hwilka den största och mellanhängande wäger 4. Skeppund, 14. lispund och 5. marcker; Dess Inscription är.

In Honorem Dei & Cronobyensis Sacrarii in Teirijärfwi Decus ac ornamentum, Governatore Provinciae Illustrissimo Barone Reinholdo WILHELMO von ESSEN, Episcopo Reverendissimo Doctore HERMANNO WITTE, ac Pastore Praepositove Mag. ERICO CAJANO, Me fudit GERHARD MÆIJER Kongl. Styckgiutare i Stockholm 1725. Medan omkring henne stå orden: Kommer låter of tillbedia, och knäböija, och nederfalla för HERANOM then of gjordt hafwer. Psal. 95: 6. Wat trofast in til döden, så skall jag gifwa til Liffens Crona. Apoc. 2: 10. På den

den andra i ordningen, som väger 2. Skeppund, 5. Lispund, 15. Markar, äro följande ord at läsa:

In Gloriam Dei ac decus Sacrarum Cronobyensis in Teirijerfwi, Imperatore Augustissimo FRIEDERICO, Svecorum, Gothorum Vandalorumque Rege, &c. &c. Gubernatore Illustrissimo Barone REINHOLDO WILHELMO VON ESSEN, Episcopo Reverendissimo Doctore HERMANNO WITTE, Praeposito ac Pastore Mag. ERICO CAJANO, Sacellano D. GABRIELE WERANDRO, me, procurante Senatore MATTH. KIEMMER, fudit GERHARDUS MEIJER, Anno 1727. Jag glædes i det mig sagdt år, at wi skole gå in uti Herrans hus. Psal. 122: 1. (b).

På den tredie står följande Inscription:

Denne Kläcka hafwer Hans Kongl. Maj:t wår Allernådigste Konung CAROLUS XI. förårt til Cronoby Jesu Frälshares Capell. Me fecit JACOB BIRMAN A:o 1684. Hon väger 11. Lispund och 12. markar (c).

Ifrån förenämde tid blef i denna Kyrka almän Guds-tjenst hållen allenast på de af gammalt här wäntige Predike-dagar, då Prästerne kommo hit ifrån Moder-Kyrkan, intil år 1671. då Capellboerne efter många tråguna ansökningar, erhöllo tillstånd at få underhålla ständig Präst wid Capellet: fordrar altså ordningen at de samma uti förthet anföra:

1. Dn. CAROLUS WERANDER.
2. Dn. MATTHIAS MEILUND.
3. Dn. GABRIEL WERANDER junior, antea Ministerii Adjunctus. Sacellanus 1703. dödde 1731. och
4. Numwarande Dn. LAURENTIUS HÄGGMAN. Född i Pitho. Blef Studiosus 1723. ordinerad til Adjunctus i Teirijerfwi 1727. Sacellanus 1733. hwilken til Församlingens synnerlige nöje och uppbyggelse förestår nu denne sista.

Den numwarande Kyrkans längd är 41. och bredden 16. $\frac{1}{2}$ alm: men härwid är at märka, at denne Kyrka ej warit til-

E

fö

Handwritten signature or note at the bottom of the page.

förena så rumrik som nu och war des längd allenast 27. alnar in til år 1701. Då den förmedelst Probstens och Kyrkoherdens Mag. JAC. FALANDRI råd och anvisning, i anseende til Församlingens starka tilvänt, blef 14. alnar längre gjord och äfwen Kläckstapelen upbyggd på wästra gafswelet af Kyrkan. Ehest år är denne Kyrka så innan sem utan på ganska wäl conditionerad; år 1730. blef hon så wäl som Sacristian, genom Probstens och Kyrkoherdens Mag. ERIC CAJANI föranstaltande inantill wäckert hwilimnad, samt med tåcka målningar utzirad; utan på år hon täckt med et wäckert fröntaf: på norra gafswelet är Sacristian af 11. alnars längd och 8. $\frac{1}{2}$ alns bredd utbyggd.

Hwad för öfrigit dese Capellboers äng och åkerstötsel m. m. beträffar, så förhålla de sig härutinnan på samma sätt som Moder-Kyrkoboerne, hwarom dels i förregående Ser är förmålt, dels skall det samma, om Försynen så täckes, framdeles widare omröras.

(a) För dese Colamboers stora omsörg och oförtrutenhet wid Kyrkobynades pådrifwande och försärdigande samt andra deras til Kyrkan gjorda willige omkostningar, blef dem fram för andra de främsta rummen och bänckarna i Kyrkan tilldelta, hwilken fördel alla deras barn och efterkomande än i dag besittia.

(b) Härwid är at märka; det dese omrörde bägge Kläckor blifwit uti Stöckholm omgurna och tillöfta; då åboerne, sedan de förmedelst oförsköttigt ringande warit wällande til deras söndring, selswe påkostadt Kläckornas omlagande.

(c) Denne Klocka lärer ej blifwit strart, då Kyrkan bygdes, af Hans Kongl. Maj:it hitstänkt, emedan åratalen ej komma öfwerens; utan lärer hon, wid annat tilfalle, då samme Daniel Colam warit med någon ansökning til Stöckholm, blifwit denna Kyrka förård.

A. G. A.

Mathias Forsman